

In de Pottericus bij G. Augustijn.

IN DE POTTERICUS † † † † † † †
† † † † † † † † BIJ G. AUGUSTIJN.
DOOR G. SIMONS. † † † † † † †

Nieuw leven ontkiemt naast het oude vergane: jonge planten trachten het licht te zien dat glorievol aan den eeuwig jeugdigen hemel straalt. Ook jongere menschen leeren loopen, groeien op naast de ouderen met nieuwere blijder uitzichten met heviger willen en avontuurlijker moed. En niet alleen in de groote centra van wereldverkeer groeit en bloeit het kunnen en willen der volkeren, niet alléén daar wordt door de jongste kunstenaarsgeneratie gestreden en gevochten, ook in de kleinere plaatsjes ergens onder de zon ontkiemt het willen en wordt getracht naar het beste.

In ons grensplaatsje op der heuvelen zoom, het stedeke dat eeuwen her den roem droeg van een éérste rijke handelsplaats te zijn, hier in de oude kleine Scheldestad, waar in grijze tijden markiezen regeerden als prins van den bloede in ontzaglijke kasteelen geweldig van omvang waardig geflankeerd door een der schoonste kathedralen van dien tijd, waar rijke huizen van patriciërs stonden met hun rijk geornamenteerde zacht lijnende profielen achter de geweldige poorten der onneembare vesting, ook hier is de vreemde wind gaan opsteken, een wind die nog lang niet aangegroeid is tot een storm die al het klein-stedsche gepruts en het wurmachtige sleurgedoe omver zou stormen. Wij jonge Bergen-op-Zoomers zien met leede oogen naar het cementen voorhangsel van ons mooie stadhuis, spotten wel eens met den peperbus op den afgeschoten kathedraal neér-ge-pet-mutst als 'n chapeau-claque op 't hoofd van een middeleeuwsch ridder — maar zien ook weer met blijde blikken naar het voetje-voor-voetje

gerestaureerde Markiezenhof, zoo stram eenvoudig maar zoo enorm in zijn breeden bouw . . . en als we vroeger 's avonds langs de uitgesleten stille straten gingen onder de Gevangenispoort door naar de haven, die langzaam met kleine schok-golfjes volvloeide, beschenen door het kalk-witte maanlicht, dat met zilverige spiegelingen glitterde in de vensters der enkele overgeblevene oude huisjes dan konden we nog fantaseeren over het stok-oude verleên het toenmalige wereldverkeer de druk bezochte vóor- en najaarsmarkten waarmee gepaard ging de krachtige bloei van schilder- en beeldhouwkunst. En dan peinsden we over het droef, simpele vlak daar voort drijvende heden, zonder geweldige stormen, zonder de metaalslag van ijzer op staal, noch het „wonder gedonder” dat éerst onder was toen boven!

Er is thans rust en stille bedrijvigheid in onze veste die geen vesting meer is. Wijd uit liggen om de stad waar éens de stevigste vestingmuren de Spanjolen in bedwang hielden, de tuinen der hoveniers, ingedijkte polders veroverd op de traag ruizelende Scheldewateren, de laag en hooglanden met bijna noorsche plechtige mastebosschen. Plechtige schier vrome stilte heerscht rondom ons: over de zacht glooiende tuinen, de breede

VERSIERINGKUNST.

In de Pottericus bij G. Augustijn.

beukenlanen der Wouwsche plantage, over de zilver-grijze wadden der Schelde, in de eeuwig groene bosschen met de roerlooze zwarte-meren... het is er van een wijze wel-doende rust. Hier werd door de jongeren het éene noodige opgedaan: ze werden vertrouwd met de natuur en hun kinderzielen namen het heerlijke daar-buiten op in hun geheimste denken.

Een klein groepje menschen zoo, die zich afscheiden van de sleur-lievende alledaagschen die of niet wilden of niet konden zien; 'n paar jongeren die wel 's iets hoorden van het strijd-rumoer daarbuiten maar die nog geen boek te lezen kregen want: schande voor een stad van dertien duizend zielen is en

vondene en deelden elkaar de ruimere uitzichten mede. En in elk was een drang geboren naar het hoogere het niet ziel-verplouende-alledaagsche, ieder voelde zich wars van sleur en van de „laat-maar-waaien” be-grippen.

Zóo, na een tweejarige afwezigheid kwam Govert Augustijn weer terug in zijn stadje. Hij zoon, klein- en nog wel drie of vier malen klein-kind van tientallen pottebakkers-voorvaders was weer gekomen om de aloude Bergsche pottebakkers-industrie te metamorfoceren. Hij wilde 't vak van zijn bet-overgrootvader dat schijnbaar te lillepooten lag, óp heffen en tot iets beters trachten om te zetten.

GEBRUIKSVORWERPEN EN KUNSTARTIKELEN.

was er niet eens 'n Bibliotheek met wat andere lectuur dan die van vóór dertig en veertig jaar.

Dan kwam ook voor hen de strijd in het grootere leven want ze trokken links en rechts de wereld in wíjl het hun te klein en te benauwend leek tusschen het sleurig-voortmierend gedoetje. Dan ging ieder z'n eigen weg en kon zijn jeugd herinneringen gaan toetsen aan het mooie wat de andere buiten zijn stadje reeds lang gevonden hadden. Ook zij liepen mee in de slagvaardige gelederen met hun kleine kunnen en hun groote willen naast de voorvechters die den moeielijken weg veroveren wilden naar het „Schoone!”

Kwamen ze dan terug in het stedeke aan de Schelde dan ontmoetten ze elkaar weer en hielden lange gesprekken over het onder-

langs de vreemde ouderwetsche keuken waarin de tegeltjes blits-flitsen van hel wit en daar achter een binnenplaats met gele steentjes waar de tuin begint; links 'n stuk van de oude pottebakkerij daarnaast het in roode baksteen opgetrokken nieuwe gebouw.

Die oude zaak! de stok oude met de zwarte muren gestut door beren... Laten we daar eerst binnengaan.

We kropen door een luik-venster, 't kon een laag deurtje zijn maar de afstand van den dorpel naar den vloer beneden binnen had al te veel weg van een kelderdiepte. De kleine verweerde ruitjes, gevat in zwarte sponningen, groen en wijnrood verschoten zeefden schaars licht in de schemer vale werkplaats.

— Buk wat, zei Goof met een lach, je

Goof, zooals we den breedten krachtigen makker noemen, zooals de „kaai boeven” hem allen kennen was van Amstelhoek gekomen met een hoofd vol grootsche plannen; en in korten tijd zette hij achter het woonhuis van den ouden heer, gelegen tegen een hobbelig bekeid geul straatje achter de haven, een flinke moderne in-richting voor ceramique: gebruiks-kunstartikelen.

In de Pottericus bij G. Augustijn.

bent nog al lang. En toen bukkend erger nog dan noodig was onder de ebbenhout zwarte balkenzoldering traden we het teemtroebel donker binnen. Onder het zuiderlicht dat schraal door de beslagen kleine ruitjes vezelde, licht dat schaduwen wrocht zwart naast bleek-witte plekken, zaten de pottedraaiers voor-over gebukt wijdbeens op houten banken de draaischijf tusschen de vreemde knots-knicën. Het waren een paar in-den-dienst vergrijsde werklieden.

Ze arbeiden: staken een stok tusschen de spaken van drijf wiel jachten het dan als den plomp in een kernton met cirkel-zwenking omme; dat leek een moeizame beweging 'n landerig werk, al maar duwen en stevig meêzwaaien met de suizende om-wentelingen van het wiel, rustend op een as, verborgen in een met vloeibare dunne klei gevulde ton om het slingerend-wiegen der schijf tegen te gaan. Platsj blobberde een toert klei, wel 'n rollade leek 't zoo, met een flab plakkend op de schijf en dadelijk foefelden de gewende vingers vlug om de rondende massa en snel boorde de duim er een gat in. Weer smoezelden de besmukte natte vingers langs de gevormde randen, als het tasten van een blinde gevoelig, binnen- en buitenkant tegelijk al ronder en platter — toen onstond reeds 'n model en vlug slingerde het wiel in de bak-diepe ruimte om, met weinig treuzelend zwaaien, dan mierde de werkman snel een snijdend ijzerdraadje onder den bodem door den pot, het wentelen der schijf vertraagde en de voorzichtige handen grepen den gevormden schotel, zette dien op een over-kruis gelegden plank. Daar stond zijgend onder het troebel in zwevend licht een ouwe man die de planken met vier schotels beladen op den droogzolder schoof, zwarte ruimte met enkele grijs-bleeke lichtbanen zilverig trillend langs de gevormde kleigrauwe voorwerpen. Bleek drensde het licht van den vrieskouden Februaridag over de norsch-sombere figuren der oude arbeiders wier morsige handen lustloos door-gewoonte omsjoefelden met de zacht-weeke klei, wier broeken kledderig plekten, wier stuursche koppen grimmig naar het eendelijke werk keken, dat almaar hetzelfde, het doodend triestige zelfde bleef naar het oer-oude procedé

dat misschien de bet-over-grootouders van den nu zestig-jarigen heer Augustijn, den vader van Govert, reeds gebruikten, steeds dat even-groote maatstokje tusschen de gelijk en gelijkvormige platte schotels passend, met dezelfde evenwijdige kneep in de week-lenige klei met dezelfde modellen grijnzend van eenderheid voor de suf starende oogen.

De vader van Govert kwam binnen.

— Is u al in de nieuwe inrichting geweest?

— Nee — we gaan er heen. 'k Wou eerst dat oude pottbakkers bedrijf eens zien.

— Hier is de hoefsmederij — en bij Goof lijkt 't meer op de werkplaats van een zilversmid, zei hij.

De arbeiders keken niet op, wrochten voort, de schijven wielden omme of vertraagden hun wiegend omvlietenden loop ... grijs weende het licht met zilver witte vegen langs den zwarten ouden balkenzolder ontraadselden de muurbrokken die met violette streepen op het geelgoudend zand schaduwden — houten planken vol klei-schotels werden op den eeuwenouden zwart-doorrookte zolder getast. En het leek wel zoo gedaan te zijn eeuwen aan eeuwen er was sfeer in, zwart grijs van honderde jaren arbeid. Daar hadden de Augustijns zelf gezeten, daaraan hadden ze hun krachten gewijd en nooit waren ze ontrouw geworden aan het pottenbakkers-bedrijf, daar hadden ze gewerkt van ouder op ouder, generatie na generatie voortbrengend schier dezelfde produkten. En ook Govert had daar reeds veertien lange jaren aan dien draaischijf gesleten onder het bleek neerzieberende licht dat pluisde door de wafelvormige verkleurde ruitjes, het witte licht uit brekens strak gespannen vriesluchten, het grauwe grijs-zwaarvoedige uit regen en sneeuw wolken hemel, onder de goud poeiërende stralen der warme zonne, had ook hij daar datzelfde eentonige werk gemaakt met bei zijn willende handen en wie weet hoe dikwijls vervloekt: dat wentelend opgejachte wiel, het weer vertragend de gewende vingers om het afgewerkte klei-stuk, het aantastend bij al die andere schotels en soms even triestig star-oogend naar het visioen van nieuw leven ... Want hier toch groeide de gedachte aan kunst, hier in die laag bezolderde werk-

'T MOETEN MENSCHEN ZIJN DIE LUST HEBBEN VOOR MOOIE LIJNEN.

plaats teelde hij het teere plantje op tot het daar zou staan als een lust voor zijn oogen.

Zou dat 'n vakman zijn? Is dat niet iemand die de klei kent van z'n kinderjaren af, van toen hij spelend aan vol-stroomende haven de goud-bruine pannen en schotels met duizende zag stapelen op de wachtende beurtschepen — — die thans met noest ijveren het luxe pottbakkers artikel bewerkt en weer met z'n lang geoeffende vingers de klei behandelt maar nu vormt naar zijn willekeur en welbehagen, nu werkt met een glorievol doel voor oogen om dit alles te brengen als een lust voor zin en oogen in de huishouding der menschen.

We stonden weer in den tuin voor de nieuwe inrichting die vierkant van bruin roode baksteen opgetrokken als een frisch jong ding voor ons opblokte.

Voor de vensters zaten de werkers aan de schijven — — ook hier het wentelende wiel maar door 'n motor in-beweeg gebracht, omdat dit regelmatige snelheden geeft terwijl de werkman zich geheel aan het modelleeren kan wijden. Ook hier de oogen stuursch naar

het wordende voorwerp, maar met wat 'n liefde en een zorg tasten de vingertoppen om het precieuzze ding. Het licht dat door een kobalt blauw stuk hemel neer stroomt als 'n zilve-rigen regen over de scheve daken-kanting der Dubbelstraat, schijnt klaar helder over de bezige draaiers. Stilte door niets afgeleide aandacht wordt aan het mooie handwerk ge-wijd. Nog één werkman in wit grijze pilow broek met bleek verschoten boezeroen om de schoeren zit nog als weleer voor de draaischijf, zijn met hozen omschoeide voeten geven willekeurige snelheid aan het wentelende vlak. Langzaam rekt de klei, langzaam stijgt onder de kneep der vingers een vaasvorm met lelie-slanke welvende rand — kenners-oogen begluren het ding — de passer ompant de breedte — — te dik — — met een scherp mesje neemt hij er den juist gevormden rand weer af, propt de klei in een hoek der zit-bank en weer snelt onder het voetbeweeg de schijf in omzwaai, weer strijken en voelen de teere vingertoppen langs het vaasje — — eindelijk klaar, met een dun ijzerdraadje onder het rustvlak gestreken dan neemt hij het ge-

In de Pottericus bij G. Augustijn.

modelleerde voorwerp op en zet 't voor zich neer.

Zoo beweegt dit eenvoudige mooie werk; geduldig worden passer en maatstok geraadpleegd, de handen gaan met genot langs de taaie klei, elk ding groeit voor de oogen van den werkman-kunstenaar.

Govert wees ons zijn eigen modellen.

— Dat is wel mocilijk dunkt me om daar nog iets nieuws in te vinden?

— Teekenen en nieuwe modellen? Ja — maar 't publiek hecht daar te veel waarde aan. Je moet sommige van die bezarre nieuwerwetsche produkten zien, d'r zit geen kop of fatsoen aan. Kolommen druks worden aan de teekenaars artisten gewijd en meestal wordt de werkman-artist over 't hoofd gezien. Zoo'n geteekend nieuw model kan prachtig zijn — 'k geef toe dat het als 't goed is een evenement genoemd mag worden — — maar! is er wel zooveel nieuws onder de zon? Kijk eens naar de ouden de Gricken, Egyptenaren de werkers uit Pompéï — geef die éerst de ruimte wat die vermochten, daar zijn onze besten nog kinders bij.

— Oorspronkelijk is toch de idée van den teekenaar-artist?

Maar dan wond hij zich op. Nou ja 'n teekenaar gaf het voorbeeld. Zus en zoo — zie maar dat je het uitvoert — — begin eens om zoo'n krabbel uit te werken.

— Dat doet de vakman.

— Vak! wat is vak? Laat ons het nu

toch eindeijk eens zeggen: het vak is de kunst. Hier ligt de materie, hier heb je 'n paar kilo klei — — en daar staat een vaas met kleine versiering in donker-groen glazuur. Begin daar nu eens aan. Meegewerkt en geploeterd moet er worden, de handen moeten gewend en geoefend zijn. Kaffers leeren dat nooit. 't Moeten menschen zijn die lust hebben voor mooie lijnen, lust in de soepele wending van een slanke vaas-hals, lust in de oogen en zin voor het model.

Uren moest doorgewerkt met geduld streep voor streep werkt hij naar boven, zoó dat zijn handen het groeien voelen. Soms beef je van blijdschap dat het zoo lekker van lijn blijft met die weelderige welving van rondende buiken met dat bijna onzichtbare ontstaan der ooren, niet er aangesmeten als op een potkachel maar zuiver gegroeid uit het lijf der vaas.

Hij toonde ons de grootste vaas die hij tot nog toe gemaakt had. — Mocilijk werk, zei hij, zoo met de hand heb ik 'r opgewerkt, zat ik er ten leste met m'n blooten arm in tot aan de oksels. Die rand van boven is iets te smal, dat zie-je-wel. Anders nog al geslaagd zei hij en keek tevreden naar het kunstvoorwerp in diep donker-groen glazuur met 'n enkele kleine versiering op den teer welvenden buik zoo glad en lijnig zoo gevoelig fijn bewerkt dat er het leven van den artist uit spreekt en bij het aanstrijken is 't of er de toppen der kunstvaardige vingers den stempel van mensch-arbeid ingedrukt hebben.

OVERAL RONDOM ONS ZAGEN WE KANNEN EN PULLEN, POTTEN EN SCHOTELS.

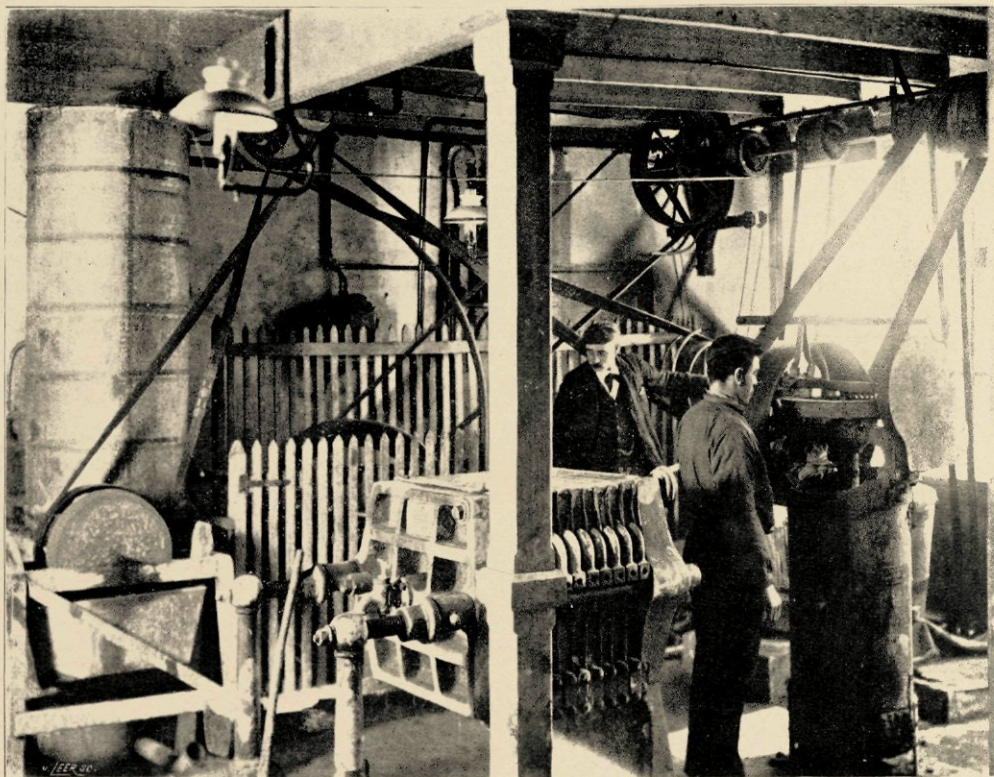
In de Pottericus bij G. Augustijn.

Overall rondom ons zagen we kannen en pullen, potten en schotels opkleuren met dat klaar doorzichtig glazuur met tinten van spiegelend water onder de leste lichtstraling der zonne: een weldoend uitzicht over die gladde licht sprinkelende voorwerpen met

— Wat heb je nu zelf aan die gebruiks-artikelen vervolmaakt?

— Dat ze te „gebruiken” zijn en „waterdicht.” Daar heb ik meer dol mee gehad dan me lief was.

We liepen naar den oven in een vierkante

IN EEN PERS WORDT ONDER GROOTEN DRUK HET WATER UIT DE MATERIE GEDRUKT...

weerschijnsels van onyx met warme amberbruinetinten, Rembrandtiekinhetweg-vlietende avondlicht.

— Maar waarom nou machinerieën!

— Omdat we jongens zijn uit de XX^{ste} eeuw. We moeten tijdverlies vermijden: daarom machine. Ik heb gezuiverde klei noodig droog geperst en ik zet die pomp aan het werk om de boel snel en zuiver klaar te krijgen. In een pers wordt onder grooten druk het water uit de materie gedrukt; de klei blijft tusschen de filterplaten zitten, het water stroomt door die kranen weg in de bakken.

— Gebruik je de klei hier uit den omtrek?

— Ja de gele en roode-ijzerhoudende — ook wel uit Geertruidenberg. Witte klei of pijpjaarde laat ik uit Duitschland komen.

ruimte schraal verlicht door twee vensters, 'n geweldig ding, wel 'n huisje op zich zelf. — Dat 's mijn nachtmerrie. Daar is ellende aan verbonden groot genoeg voor twee levens. Dat ding heeft m'n bloed gevreten, dat griste m'n energie weg, dat was in staat geweest om me te doen wanhopen. Daar zit m'n bloedzweet aan, daar heb ik nachten en dagen gesleten in roetwalm in verstikkende hitte, maar — — de ondervinding ben ik er ten koste van véél hollandsche rijksdaalders rijk geworden. En hij vertelde zonder de minste blague rondborstig de vreeselijke onoverkomelijke moeilijkheden met dat ovenbeest. Ze stookten een hel van boven de 1000° Celcius. Nacht en dag stond hij toe te zien. Eindelijk konden de vuursteenplaten die als deuren dienden weggenomen worden — —

In de Pottericus bij G. Augustijn.

de oven lag na dagen wachten open — en alles wat daar in de vuurvaste kluisjes als in een groote bijenkorf was neergezet aan precieuzen modellen lag tot een onherkenbare stroom van saamgestolten klei als een lava klomp voor zijn nacht-doorwaakte oogen.

De oven met het onfeilbare nieuwe systeem werd een nachtmerrie van verschrikking. Proeven der klei die niet bestand bleek te zijn tegen zoo'n geweldige hette, werden naar een laboratorium opgezonden — weer werden de kluisjes der bijenkorf volgeladen met sierlijke potjes en pullen, schotels en vaasjes, weer werden de vuren aangejakkerd en woedend gevoed met alles wat maar vuur en hette wilde geven, doch de pyrometers ver-

deugden niet — veranderingen moesten gebeuren. Weer werd er opnieuw geprobeerd — eindelijk temperatuur! en weer het angstig wachten op het langzame afkoelen der ovens — wat zou het thans geven?! de vuurvaste platen waren te zwak gebleken, stuk gesprongen en krom getrokken en alle voorwerpen waaraan met stalen ijver uren en uren was gewerkt, lagen tot gruiszels gebarsten in den moffel. Daar moest-ie dan in om met beitels en breckijzers en voorhamers de boel eruit te slaan, te splijten en te hakken. En nog was het ongeluk niet van de lucht — toen weer waren het de koolgasdampen die de reinste glazuur verschrompeld en vergrauwd hadden, tot er de idiotste kleur-fantasieën ontstonden — tot eindelijk en ten lange leste

DE DROOGKAMER.

droegen geduldig de temperatuur, er was geen mogelijkheid om 1000° te halen. Dan leek ten leste al zijn woedend pogen nutteloos en de moed daalde onder vriespunt. De steller van den oven moest naar zijn werk komen kijken: de tochtgaten waren te klein, de kolen

de éérste proeven glansrijk uit die vreese-lijkste aller ovens te voorschijn kwamen.

Ik hoor en zie 't hem nog vertellen, zijn hand onderstrepend het woord, 't misavontuur als 'n nachtmerrie warend om het vierkante blok steen; zijn breed voorhoofd